

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК БАЗОВИЙ РЕСУРС ЙОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В роботі на основі усталених складників визначено роль інтелектуального капіталу підприємства як базового ресурсу його інноваційного розвитку, наведено різні методи вимірювання інтелектуального капіталу та їх порівняльні можливості в площині інноваційної стабільності; дослідження інтелектуального капіталу як генератора і джерела інновацій здійснено на основі економіки знань.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, людський капітал, репутаційний капітал, інноваційний розвиток, методи вимірювання інтелектуального капіталу, економіка знань

INTELLECTUAL CAPITAL OF THE ENTERPRISE AS THE BASIC RESOURCE OF ITS INNOVATIVE DEVELOPMENT

Abstract

In the paper, based on established components, the role of the enterprise's intellectual capital as a basic resource of its innovative development is determined, various methods of measuring intellectual capital and their comparative capabilities in the area of innovative stability are given; the study of intellectual capital as a generator and source of innovation was carried out on the basis of the knowledge economy.

Keywords

Intellectual capital, human capital, reputational capital, innovative development, methods of measuring intellectual capital, knowledge economy

Процеси, які відбуваються сьогодні в економіці знань, свідчать, що капітал в традиційному розумінні, тобто в матеріально-речовій і фінансовій формі, перестав бути основою оцінки вартості підприємства. Інтелектуальні активи все частіше виступають в ролі фінансових інструментів, за допомогою яких вирішуються різноманітні завдання підвищення ринкової вартості, стабілізації бізнесу, залучення інвестицій. В останні десятиліття минулого сторіччя передові фірми в усіх сферах бізнесу основну ставку на перемогу в конкурентній боротьбі стали робити саме на інтелектуальний капітал, вважаючи його базовою основою своїх успіхів у створенні інноваційної продукції. В Україні в останній період також формується відповідне значення концепції інтелектуально-інноваційного розвитку, реалізація якої стане можливою тільки за умови нагромадження інтелектуального потенціалу і постійної уваги щодо інвестицій в людські ресурси, насамперед шляхом розвитку освіти і науки з метою сформувати інтелектуальний капітал вирішальним фактором інноваційного розвитку.

Базовим ресурсом інноваційного розвитку будь-якого підприємства є інтелектуальний капітал, який представляє собою інтелектуальні здатності людей у сукупності зі створеними ними матеріальними й нематеріальними засобами, які використовуються в процесі інтелектуальної праці. Інформація й знання, які відіграють на підприємстві роль «колективного мозку», що акумулює наукові й повсякденні знання працівників, інтелектуальну власність і накопичений досвід, спілкування й організаційну структуру, інформаційні мережі та імідж підприємства – все це інтегруючі елементи, які об'єднуються категорією «інтелектуальний капітал».

В науковій літературі, зазвичай, зустрічається усталена узагальнююча структура інтелектуального капіталу підприємства, яка включає людський, організаційний та репутаційний капітал (капітал відносин, клієнтський капітал). Людський капітал охоплює знання, навички, досвід, ноу-хау, творчість, креативне мислення, моральні цінності, культуру праці тощо. Визначення його як економічної категорії враховує якісні характеристики працівників та економічний результат інвестицій у них. Ці характеристики описують сукупність розвинених через інвестиції продуктивних здібностей, особистих рис і мотивацій індивідів, що сприяють зростанню продуктивності праці.

Головним завданням розвитку людського капіталу для підприємства, на нашу думку, є виявлення творчих працівників, які формують «стратегічний інтелектуальний ресурс» підприємства і потребують інвестицій.

Організаційний капітал представляє собою частину інтелектуального капіталу, що включає в себе сукупність організаційних знань, навичок та можливостей, що виникають в результаті використання організаційного потенціалу. Він складається з різних елементів, таких як патенти, ліцензії, ноу-хау, програми, товарні знаки, промислові зразки, технічне та програмне забезпечення, організаційна структура, корпоративна культура і т. д. Ефективність підприємства відображається в ефективному використанні організаційних ресурсів та можливостей, що призводить до росту організаційного капіталу через ефективне перетворення інформації та ресурсів працівниками, появу нових знань і можливостей, а також удосконалення та розвиток людського капіталу.

Репутаційний капітал (капітал відносин, клієнтський капітал), виражає необхідність створення належної системи взаємодії підприємства з економічними партнерами та встановлення взаємовигідних відносин, побудованих на довірі, що є ключовим фактором успіху для сучасних підприємств. Зростання клієнтського капіталу відбувається за рахунок збільшення кількості постійних клієнтів, зміцнення торгової марки та бренду організації. Основною метою формування цього капіталу є створення такої структури, що дозволяє споживачу продуктивно взаємодіяти з персоналом підприємства.

Досить складним завданням в управлінні інтелектуальним капіталом в системі інноваційного розвитку є проведення оцінки його ефективності, адже інтелектуальний капітал підприємства пов'язаний з конкретним видом діяльності, конкурентним середовищем, історією та культурою певної організації, тому це є індивідуальною категорією і для кожної організації мають бути створені власна модель і техніка оцінки капіталу [1].

У практиці господарської діяльності існує потреба у багатьох вітчизняних компаній зробити спроби визначити вартість їхнього інтелектуального капіталу. Цього вимагають як інвестори, так і партнери. Здебільшого прийняті ними рішення мають скоріше інтуїтивний, аніж економічно обґрунтований характер. Недостатність релевантної оцінки призводить до різного рівня спекуляцій на ринку інтелектуального капіталу. Це стосується особливо компаній, які займаються дослідницькою діяльністю [2].

Існує декілька способів оцінювання та вимірювання інтелектуального капіталу підприємства в контексті інноваційного розвитку, але їх, на наш погляд, можна згрупувати в такі категорії: 1) прямі методи оцінки; 2) ринкові методи оцінки вартості; 3) методи, засновані на показнику віддачі на активи; 4) методи, засновані на створенні системи збалансованих показників. Прямі методи вимірювання дозволяють оцінити інтелектуальний капітал за сумою його складових, після чого вводиться інтегральна оцінка. Методи ринкової капіталізації ґрунтуються на різниці між ринковою та бухгалтерською вартістю компанії. Методи віддачі на активи базуються на обчисленні середнього доходу компанії відносно її матеріальних активів порівняно з галузевим показником.

Однак найбільш ефективним методом, на наш погляд, є система збалансованих показників, яка враховує взаємозв'язок заходів та цільових показників. Найкращу узагальнену оцінку вартості інтелектуального капіталу можна отримати за допомогою порівняльних методів, хоча вони потребують значних зусиль і ресурсів для аналізу ринку. Водночас, важливим недоліком цих методів є те, що інтелектуальний продукт завжди унікальний і цінується за своєю унікальністю, тому порівняння може бути складним у сучасних умовах [3].

Варто зазначити, що одним з найбільш відомих аналітичних методів оцінки є так званий «SkandiaNavigator». Компанія SkandiaAFS була першою, яка зробила спробу обчислити інтелектуальний капітал. Це було пов'язано з інтересами акціонерів щодо можливості перевищення фондової вартості акції компанії над обліковою вартістю. Даний показник охоплює п'ять напрямків всебічної діяльності компанії: фінансову, клієнтську, виробничу, розвиток людських ресурсів та розвиток компанії. Для кожного напрямку пропонується використання певного набору показників. Завдяки ідентифікації та складанню звітів про різні напрямки діяльності, даний метод дозволяє отримати комплексну уяву про нематеріальні активи та виміряти їх вплив на інноваційний розвиток. З іншого боку даний метод не є універсальним, тому вибір показників повинен складатись для підприємства в індивідуальному порядку.

Оскільки комплексний метод оцінки вартості інтелектуального капіталу може виявитися вирішальним під час прийняття стратегічних управлінських рішень, підприємства для інноваційного

розвитку використовують концепцію економіки знань, яка базується на використанні інтелектуальних ресурсів, наукоємних та інформаційних технологіях, а також на створенні та використанні знань для забезпечення інноваційного зростання. У такій економіці знання впливають на всі галузі, всі сектори і всіх учасників економічного процесу. Вона не лише використовує знання у різних формах, але й створює їх у вигляді наукової та високотехнологічної продукції, висококваліфікованих послуг і освіти. Знання вже не можна розглядати як відносно самостійний об'єкт управління, обмежений лише сферою НДДКР. Сьогодні знання проникають у всі аспекти економічного процесу, і їх дуже складно відокремити від продукту або послуги [4].

Основними складовими економіки знань вважаються: якісна та постійна освіта для всього населення; економічні стимули та інституційний режим, що сприяють ефективному використанню національних та глобальних знань; ефективна система інновацій, що об'єднує бізнес, науку та дослідницькі центри; динамічна інформаційна інфраструктура, що надає інформаційні та комунікаційні послуги. Концепція економіки знань описується принциповими особливостями, які визначаються кількома аспектами: дискретність знання, публічний характер знання, знання як інформаційний продукт. Звідси, знання відіграє важливу роль у інноваційному розвитку підприємств.

Механізм адаптації бізнес-процесів підприємств до економіки знань включає в себе різноманітні методи, важелі, інструменти, нормативно-правове та інформаційне забезпечення, принципи, моніторинг та парадигму інноваційного розвитку. До основних методів належать планування, модель Портера SWOT-, SPASE-, PEST-аналіз, описові методи, економіко-математичні методи тощо, які сприяють побудові успішної стратегії розвитку підприємства в умовах економіки знань, забезпечуючи його інноваційність. Інструментами є система оцінки зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування бізнес-процесів підприємств, оцінка інноваційних переваг, вивчення рівня задоволення клієнтів. Дію такого механізму виявляють через сукупність взаємопов'язаних елементів інноваційної спроможності, що ґрунтуються на основі аналізу та конкретизації процесів перетворення наукових знань на інновації.

Отже, базовим ресурсом інноваційного розвитку будь-якого підприємства є інтелектуальний капітал, що складається з людського, організаційного та репутаційного. Досить складним завданням в управлінні інтелектуальним капіталом є вимірювання його ефективності, вибору способів його оцінювання. Подальший інноваційний розвиток підприємств можливий на основі економіки знань. Для підвищення ефективності діяльності підприємств необхідно активізувати управлінський вплив, що буде базуватись на інноваційній основі та факторах формування інтелектуального капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дашевська А.А., Лук'янова В.В. Інтелектуальний капітал як основа інноваційного розвитку підприємства // Мукачевський державний університет. Випуск № 19, 2018. Економіка і суспільство. С.362-366.
2. Понедільчук Т. В. Інтелектуальний капітал: сутність та методи оцінки. / Ефективна економіка. № 6, 2014. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3288>.
3. Методи оцінки інтелектуального капіталу туристичного підприємства. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/rotan.htm.
4. Особливості економіки знань. URL: https://studopedia.su/17_4989_osoblivosti-ekonomiki-znan.html.

Небава Олександр Миколайович - аспірант кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Небава Микола Іванович - кандидат економічних наук, професор кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: nebava@vntu.edu.ua.

Nebava Oleksandr Mykolayovych – graduate student of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Nebava Mikola Ivanovych - candidate of economic sciences, professor of the Department of Business Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: nebava@vntu.edu.ua.